

CO_2 корр.

Саха Республикатын А.Е.Кулаковский аатынан 1 №-дээх Государственной биримийэтин лауреата, СР наукатын үтүөлээх деятелэ, исторической наука доктора, профессор, биир дойдулаахпыт, улуус бочуоттаах гражданина, саха ньургун уола Г.П.БАШАРИН төрөөбүтэ 90 сылыгар аналлаах конкурска редакцияга бастакынан кирибит "Сүдү учуонай Г.П.Башарин Мугудай кырдыабастарын ахтылаларыгар" диэн Санкт-Петербурдаагы Үрдүкү технологияларга университет иккис курсун студентката Алена ТЕРЮТИНА үлэтин бэчээттибит.

Сайын . . . Самаан сайын . . . Ийэ айылсам барахсан толугуруу тонмут толугуус уй устата тунал сыа хаары үлүүктэнэн, тымныы тыннаах, буурба убайдаах тыал обургуну ырыа оностон, бизэнэн угуйбут уугуттан уруктан, ситэн-силгилэн турар кэмэ. Таһырдыа күнүмүр, угуйар күн күлүмүрдүү оонньуур, үөлэттэн күөрэгэй ырыата кутуллаар, көгүс уута долгудьайа устар, сөтүөлэтэ ыксатар Күөх сайын, уруйдан!

Арай минигин таһырдыа
уугубат, иннибэр сытар
хаһыат ыстатыйалара ор-
дук хүүскэ тардаллар. Бу
хаартыска сытар . . . Мин
дизки эдэр саас устунан
табылыспыг харахтар
өрөллөр. Хаһыат ыста-
тыйатын ахсын кини
лунан биэртэн-биэр ум-
тугуулаах суруйуулар.
Ахсын "Саха Ломоносо-
", "Саха Прометей", "
ду учуонай" "Учуттад"

дэлэр.бу барыгара бийр
ийн тулунан. Кини кимий?
Бу саха норуотун уһулччу-
лаах уола Георгий Про-
копьевич Башарин тулунан
сүрүйүүлэр.

Төрөөбүт норуотун тулугар үлээбэйт үлэтин, охсуспут охсуһуутун ааһан истэрин ахсын: "Биир дойдулаабым, Чурапчы", - дигэн кизэн туттуу сүүрэээнэ сүрэхпин сылаанныбытар, эмиэ да өйбүн-санаабым хам баттыыр. Олох дигэн охсуһуу . . . Тобо эрэ бу тыллар өйбөр кирирээлэр. Эмиэ Чурапчы чулуу уола Иван Федосеев тыллар, ҕөмөч улуу философа Фридрих Ницше толкундара. Кырдык, олох дигэн охсуһуу. Оттон бу мииниг тонолуллакка көрөр харахтар сүдү күүһүнэн умайар, сандаарар уоттара олох охсуһуутуттан, дьалхааннаах сүүрүгүттэн куттамытара дуо? Суох, кинилэр кырдык иһин, төрөөбүт норуокка таптал иһин мэлдьи охсуһуу күөнүгэр сыдыыбытара.

Георгий Прокопьевич Башарин сахалартан маһнайгынан аан дойду үрдүнэн сурабырбыт бөдөн учуонай, общественнай деятель, истори-

дааны көрсөн: Тоёу сыйдыбат буоллун? - дияан хомойорун эппит. Кинилэргэ сыйдан эмиз кини доборун, саха суруйааччытын Николай Мординову-Амма Ачыгыйын билбитим. Бу икки суду орунноттор боростуойдарынан, ала-машайдарынан миинин наһаа сөхтөрбүттэр. Түгүн эрэ көһүннүбүз мин сиз-тэргэр, табаарыстарбар кинилэр тустарынан кэлсэ-эчибин.

Өр сыйларга Мугудай нэһилиэгэр сельсовет исполкомун председатели-ни үлээбэбит ПЕРМЯКОВ Петр Иванович: "Ми-игиттэн, хырдыарас киһи-быһытынан, Георгий Прокопьевич тулуунан төлө билэбин диэн ыйыталлар. Ону кырдыгынан ээбин: киһини кытары олох биһигэ бодоруктабым, онук түгэн мэхэ суоҕа, ол панын ба-ран, киһи туһунан элбэхтэ эстибитим, көрбүтүм диэн. Киһи Кулаковский, Со-фроновы, Неустроевы сыр-датааччылар быһыылары-нан тилиннэрбитин иһин, киһини оччотоогу партия обкомун секретера С.З. Бо-рисов экирэттиһэн, үлэти-тэн, партиятыттан уулубу-тара, квартираны билдыабытара. Өссө тугу оноруохтара эбитэ буолла, ону баара Георгий Про-копьевич Москвага баран биэрэбитэ.

Кини Сахатын сиригэр
төннөн баран, биһизхэ кэ-
лэ сылдьар этэ. Ончолорго
И.И.Смаков, Горькай, дагы

ахха Мугудайга тахса сэлдвыбыта. Онно табарыңыгар Сивцев Иван Ильичкэ дьылзэммитэ. Иткэмнэ кини национализма буруйданан, хаайылла сыһар, үлэтэ суох кэмэ. Туох баар учуонай ээниелерэн кытта сотулаабыттар этэ. Манна күһүн куобахтыы тахса сэлдвыбыта. Оччолорго саха интеллигенциятыгар хайдыһымы тахсан, Кулаковский көмүскэспитин иһин Башарины экиртэтэччилэр баар буолбуттара. Ону кини этэр этэ: "Үс сылыбыа мингин дьүүлээч табыстылар да, ыалдыбытым, доруубуям өссө тубиста", - диир.

Мин истэрбинэн, кэпсэ-энэ да ис кирибэх этэ, лекция да онордобуна сүрдээ өйдөнүмтүө, лоп курдук уонна бири да нууччалыы тылы кыбыппакка кэпсирэ. Ончолорго даҕаны билиэхэ бурдугу ыһыны сайыннарар наадатын тутунан ордук тоһоолоон этэрэ. Чурапчы улуунугар ынах, сымгы элбээн эрэрин сөбүлээн кэпсирэ. Мүгү-дайга ити сылдьан баран аҕыйах хонуугунан куоратыгар төнүбүтэ.

Башарины олохтоохтор бэлэтэни көрбүппүт. Онно даҕаны кизин билгилээх учуонай быһыытынан сыаналаабыллыт. Бу сылдыан миниги сыһаа экирэтээн дүүллүэттир дигэн туора тылы наһилиэнньэ олох кэспэбэт этэ.

ранца **МАКАРОВ** Григорий Константинович:

— Мин 1961 сýллаахх армияттан кэлээт, СГУ ИФФ историческай отделеиниетыгар туттарсан студент буолбутум. Убайы кэргэнэ Башарина Прасковья Алексеевна Георгиев Прокольевич балта этэ. Убайым куоракка киридэбин кинилэргэ хоноро Мингин студеныы сырыт тахына кинилэргэ сырыт Дьөгүөр олус боростуой каһаа көнө киһи, тойотто курдук туттубат, улаатым сыйбат киһи диирэ. Окуулынан, хаста дабаны дьизэлэригэр сүлдүүбитым. Онно Георгий Прокольевич наар суох буолан биэрэрэ. Ол онугар кэргэнэ Кыыдаана Ивановна уола Карл Георгиевич ыалдьытталлар. 1961 сýллаахха ахсынньы сабана Василий Прокольевич Башарин биһиэхэ деканныы сүлдьан соһумардык өлбүтэ.

Георгий Прокопьевич абатын быраата Сахар ошоньор кылынаан. Маайалыын Сыланга билиги таспытыгар олор бутура. Бүгүн Маайаттан икки оё баар. Сыланга

Георгий Прокольевич аймахтара кинилэринэн бүтэллэр. Георгий Прокольевич студеныыр сылларбар "Орто үйлэр историйаларын" аахпыт. Экзаменнмын "туйгуннук" туттаран, дипломнар "5" сыана баар. Бийиги курспун ИО-61 университет үрдүнэн бастыннар ахсааннарыгар сылдыбыта. Старостабыт бэйэтэ этэринэн, сахалартан бастагы археолог Н.Д.Архипов Георгий Прокольевич быһаччы туруоруу тутуунан уонна кыттытынан Ломоносов аатынан МГУ исторической отделениетыгар үөрэнэн ситиһилээхтик бүтэрбитэ, исторической наука кандидата.

Өйсөр хатанан хаалбан-
тынан, Сэргэлэххэ биир
хоско олонбут уолаттар-
рым, ол иһигэр Н.Д.Архи-
пов, сотору-сотору Г.П.Ба-
шарин куруһуогар кизхэ
факультетна баралла.
Мин, учуонай буолбат-
киһи, кинилэри уһун
киһэнни быһа катэхарбин
өйдүүбүн. Аһыи олонор
куруһуокка улахан учуо-
найдар, суруйааччылар ту-
гу кэлсээбиттэрин,
мөккүспүттэрин ырытыы
буолара.

Георгий Прокопьевич мин ейбер наһаа истин, олус сытылары-сымнаһас, улаатымсыяр дини билбэт киһи быһыытынан хатанан хаалбыт. Лекцияны кутуппугун олох айдаһоппун, нөлүтүкү истэр биллэн, студент эл

пиэтин аттыгар туруоран
эрэ истэрэ. Туох эмэ дьээ-
бэни кэлсээри гыннагына,
мэлүм сыһаар мэлүсөөр.

Мугудайдаа 5-
Д.Д.Красильников ааты-
нан "Бага санаа" оскуо-
латын учуутала СИВЦЕВ
Иван Иванович.

— Мин очолорго сэтгэлзэх-агыстаах уул этим. Адам Иван Ильич Сидцев колхоз председателэ этэ. Биридэ аабар куораттан "улаханкини" Башарин хонон-өрсөөн, кэпсэтэн барбыта. Түүнү быһа сибииннээн, кэпсэтэн тахсыбытара. Туох туһунарын олох өйдөөбөллүн эрэри, адам билбэт киһибин кытта итинник уһуунук кэпсэлпин олус дьинсбэргэзбитим. Барбытын кэннэ: "Ити улахан учуонай, өйдөөх киһи Дьөгүөр башарин", — диэбитэ. Ол өйбөр хатанан хаалбыт.

Улуу киһи, учуонай Башарин туһунан ахтымдар дьэ, итинниктэр. Мантан мин келүрүм эдр ыччат дуоно тугу билэн хаалыахтарын, улахан киһи олбугтан холобур оностуохтарын сөбү? Бастатан, наука дабайар кирилээс киһиттэн элбэх үлэни, сыраны-сыйдыны дэйдэ.

Ханник багараар эдэр киш наукада оловун аныыр буоллабына, туох эмэ сыналлаах-соруқтаах үлэлэргэбинэ тугу ээм ситилэр. Онон үөрэнээччини наукада киллэрэргэ үлэни оскуола сылларыттан сабалыаха наада эбит. Үөрэнээчи бэйэтэ аан бастаан ханник науканы интэриэһирскирин билиэхтээх, быһаарынахтаах. Олус элбэхтик аабыахтаах, научнай курууһуктарга сылдьан, наукада, олоххо бастааччи холонууларын оңоруохтаах. Түмүхтэри, тэңгэнэ көрүүлэри оңоро үөрэнэн, улахан учуонайдар үлэлэрин билсипэн, бэйэтэ галыт наукатын билиитигэр элбэх сананы киллэрэһтээх.

Ол холобурунан Г.П. Башарин буолар. Сылалыга быстар дыдааны ыалтан төрүттэх буолан, 18 сааһыгар оскуола боруугун атыллаабыт. Ким да үөрэппэстэрин үрдүнэн, таңара кинигэтинэн аагарга үөрэммит. Онон биир сыл төрт кылааһы үөрэнэн бүтэрэн, Дьокуускайга учуутал үөрэхтэр кириббит. Ону үс сыл кинигэр үөрэнэн кыһыл дипломнаах бүтэрэн, аны собуруу Москвага үөрэнэ барар. Улахан учуонай буоларыгар кытаанах тулуура, сөбүмэр, кинигэ суох үлэһитэ улахан олук буолбуттара. Биһиги, эдэр көлүөнэ ычат, Г.П. Башаринтан холобур ылан, наукага бэйэбит суолбутун солонорбутугар өттүгүрүк кыһаар.

Түмүкпэр, "Эдэр болышеник" хайнат 1936 сыйлаарын аманаттаа, 12

лаагын муус устар 12 күнүгээс нүмэригэр Георгий Башарин бэйэтин "Тохсустан онуска кэлэр-бэр" дигэн ысгатыатыгтан аралабын. Кини онно манайк суруйбут: "... Үөрэх баар аан дойдуну ат оностон көлүйэр күтүр куус. Үөрэх баар киһи аймах мунгутуур үрдүккэ ыттарыгар модун кирилизэс. Бу үөрэги көгүлгэ олорор киһи айар. Бу үөрэби көгүл норуот чэкирэтэр",- дигэн. Саха норуота кизн туттар, сүгүрүнэр суду учуонайбыт бүгүн да көбүлүүр куустээх бу тылларын сана-тан, үөрэнээччилэри, эдэр ычатты киһи-аймах сайдыытын мунгутуур чыпчаала буолуохтаах XXI-с үйэбитигэр эрэллээхтик хардыылыыр туһугар наука үрдүк кирилизин дабайан иһизбин дигэн ыгырдабын.

● Спорт

КЫАЙЫЫ КӨТӨЛЛӨНӨН!

Сотуртаабыта буолан
спыт оболорго Бүтүн Рос-
ятаабы 100 харахтаах ду-
акка күрэхтэһиниттэн Са-
Республикатын хамаан-
та 14 кыһыл көмүс, 10
ун көмүс уонна 11 бору-
са мэтээллээх эргиллэн
лэ. Маныаха бииһи улу-
ут оболорун киһилэрибт
кырата суох. Ол

курдук, 1991 сүллээк төрүөх өбөлүгө Рена Ноговицына бытаан оонньууга уонна 5 мүнүүтэлээх блиц-турнирга чемпионнаата, түргэн оонньууга иккис буолла. 1990—1989 сс. төрүөхтэргэ Муся Данилова түргэн оонньууга уонна блиц-турнирга бастаата, Федот Беляев бытаан

оонньууга кыайда, түргэнгэ уонна блиц-турнирға иккис буолла. 1980–1986 сс. төрүөх оболорго Ира Плотнова бытаан оонньууга бастаата, түргэн оонньууга үһүскэ, блиц-турнирға иккис

кисэ табыста. Наташ Шестакова түргэн ооньууга уонна блиц-турнирға чемпионнаата. Степа Данилов бытаан уонна түргэн ооньууларға үһүс бириинс тээх мизэстэлэргэ тигистэ. Юра Нестеров блиц-турнирға үһүстээтэ. 1985–1983 сс төрүөх оболорго Вана Монастырев бытаан ооньууга чемпионнаата, блиц-турнирға иккис. Лена Захарова түргэн ооньууга иккис.

блиц-турнирга үгүйс буолла.
1982 сыллаахтарга Миш
Сивцев блиц-турнирга чем
пионнаата, бытаан оонньуу
га иккис, түргэн оонньуу
үгүйс мээстэлэрдэнэ.

Оттон агын улуус оболо
рун ыллахха, 1988—198
сс. төрүөхтэргэ бытаа
оонньууга спорт маастар
К.Стручков (Дьюкууская ж.
1991 с. төрүөхтэргэ түргэ
оонньууга Т.Федоров
(Смитаа), 1999, 2000

төрүүхтэргэ Т. Соловьев
(Хакалас) чемпионати
дээр

1987 снллаах кыргы
тарбыг бу кнннзгз Коло
таево куоранка ынтыллыа
таах нуучча дуобатыга
күрэхтэһингз кытта хаал
лар. Оболорбутун кыайы
ларынан эбэрдэллнбт!

Николай КЫЧКИН,
тренер.

